

Referentienummer
 RB/309871

 Datum
 22 september 2011

 Kenmerk
 309871

Betreft

Verkenning natuurwaarden Botjeszandgat te Zuidbroek

1 Inleiding en doel

De BV Zand- en Grinhandel v/h H. Rijks en Zn. te Gieten heeft het voornemen om tot een uitbreiding te komen van de zandwinning Botjeszandgat aan de Botjesweg ten zuidwesten van Noordbroek in de gemeente Menterwolde.

Het betreft een uitbreiding van circa 5 ha aan de noordkant van de bestaande zandwinplas. In het Botjeszandgat wordt hoogwaardig industriezand gewonnen. Aanleiding voor de uitbreiding vormt de oeverinscharing die in 2009 aan de noordelijke oever heeft plaatsgevonden. De ontgronder heeft onderzoek laten uitvoeren naar het herstel van deze inscharing. Vervolgens is in overleg met de gemeente Menterwolde, de provincie Groningen en de verzekeringsmaatschappij een alternatief plan opgesteld om de oever verder te ontzanden en deze landschappelijk in te passen en een functie te geven voor recreatie.

In het zuidwestelijke deel van de zandwinning is een recreatieve ontwikkeling voorzien.

In figuur 1 is de beoogde toekomstige eindsituatie gepresenteerd.

Figuur 1. Overzicht Botjeszandgat. Aan de noordkant is de uitbreiding gepland deels met een recreatieve functie zodra de winning is afgerond. In de zuidwesthoek is een dagrecreatieve ontwikkeling gepland. De zuid- en oostoever blijven grotendeels ongewijzigd.

Omdat ruimtelijke ingrepen effect kunnen hebben op beschermde natuurwaarden is een natuurverkenning nodig.

Doel van de natuurverkenning is om na te gaan in hoeverre er beschermde natuurwaarden aanwezig zijn en zo ja, in hoeverre de gunstige staat van instandhouding van beschermde soorten negatief geraakt zouden kunnen worden.

Met het oog op een zorgvuldige procedure en uitvoering van werkzaamheden is er op 10 juni 2011 een natuurverkenning uitgevoerd.

2 Wettelijk kader

Het onderzoeksgebied is geen onderdeel van de Ecologische Hoofdstructuur (EHS) in Groningen en ligt niet in of nabij Natura 2000-gebieden. Er hoeft derhalve niet getoetst te worden aan gebiedsbeleid ten aanzien van EHS en Natuurbeschermingswet. In het gebied kunnen wel beschermde planten en dieren aangetroffen worden. Het toetsingskader hiervoor is de Flora- en faunawet.

2.1 Flora- en faunawet

De Flora- en faunawet is sinds 2002 van kracht. Naast bepalingen voor specifiek aangewezen soorten, geldt krachtens art. 2 van de Ff-wet de algemene zorgplicht voor álle in het wild levende dieren en planten en hun directe leefomgeving. Via deze wet wordt een ieder mede verantwoordelijk voor de zorg en bescherming van flora en fauna.

Daarnaast zijn er bij wet specifiek soorten aangewezen die onder beschermende bepalingen uit art. 8 t/m 13 van de Flora- en faunawet vallen. Beschermde soorten en hun nesten, holen of andere voortplantings- of vaste rust- of verblijfplaatsen mogen niet opzettelijk worden verstoord of vernietigd. Wanneer als gevolg van de activiteiten toch dergelijke effecten optreden, dient ontheffing te worden aangevraagd. Ontheffing of vrijstelling kan in principe slechts worden verleend wanneer er geen andere bevredigende oplossing bestaat en indien er geen afbreuk wordt gedaan aan de gunstige staat van instandhouding van de soort. Daarnaast moet er een bij wet genoemd belang gediend worden (waar onder bestendig beheer en onderhoud of ruimtelijke ontwikkeling).

In de ontheffingsprocedure wordt er sinds 2005 een onderscheid gemaakt tussen een aantal categorieën beschermde soorten:

1. Algemeen beschermde soorten (tabel 1-soorten). Voor deze soorten geldt een vrijstelling voor werkzaamheden die vallen onder bestendig beheer en onderhoud, bestendig gebruik en ruimtelijke ontwikkelingen.

2. Zwaarder beschermde soorten (tabel 2-soorten). Voor deze soorten hoeft voor bovengenoemde activiteiten geen ontheffing aangevraagd te worden, mits er gewerkt wordt volgens een door de Minister van LNV goedgekeurde gedragscode. Als er geen gedragscode is dan moet voor deze tabel 2 soorten ontheffing aangevraagd worden, waarbij de aanvraag zal vallen onder de lichte toets: geen aantasting van de duurzame instandhouding van de soort.

3. Strikt beschermde soorten (tabel 3-soorten). Deze categorie bestaat uit soorten die Nederland heeft aangewezen als strikt te beschermen (bijlage I AMvB) en uit soorten die op grond van de Habitatrichtlijn als zodanig moeten worden beschermd (Hr Bijlage IV-soorten).

Als er negatieve effecten optreden op tabel 3-soorten, moet er vrijwel altijd ontheffing aangevraagd worden. De ontheffingsaanvraag voor strikt beschermde soorten valt onder de zware toets: geen alternatief, bij wet genoemd belang en geen afbreuk aan de gunstige staat van instandhouding van de soort.

Vogels ten slotte vormen een aparte categorie waarvan de bescherming valt onder het strikte regime van tabel 3. Effecten op vogels doen zich vooral voor tijdens hun broedperiode. Voor de meeste soorten ligt die periode tussen 15 maart en 15 juli, maar deze periode ligt niet vast. Sommige vogels broeden juist eerder of later. Daarnaast zijn de nesten of verblijfplaatsen van een aantal vogels jaarrond beschermd. Het gaat dan om soorten die bijvoorbeeld ook buiten de broedperiode van de verblijfplaats gebruik maken, of die jaarlijks naar hetzelfde nest terugkeren.

In 2009 heeft het ministerie van LNV (thans EL&I) als gevolg van uitspraken van de Raad van State het beoordelingskader voor ontheffingsaanvragen moeten veranderen. Vooral het punt dat voor de strikt beschermde soorten van Bijlage IV van de Habitatrichtlijn en voor vogels het belang ruimtelijke ontwikkelingen niet geldt als een bij wet genoemd belang, leidt tot het probleem dat er voor dit type werkzaamheden geen ontheffing meer afgegeven kan worden wanneer er op die soorten negatieve effecten optreden.

Het nieuwe beoordelingskader voorziet echter in de mogelijkheid van een positieve afwijzing van een ontheffingsaanvraag, wanneer uit de aanvraag blijkt dat er zodanige mitigerende maatregelen getroffen worden dat effecten volledig te niet gedaan kunnen worden. Het ministerie van EL&I geeft dan een beschikking af waarin de voorgestelde maatregelen worden goedgekeurd. (Brief Ministerie van LNV, Dienst Regelingen, 26-8-2009).

3 Werkwijze

Er is kennis genomen van eerder uitgevoerd natuuronderzoek bij de plas in 1995 (hele gebied; Grontmij 1995) en 2003 (alleen oostzijde; Grontmij & Elodea 2003). Op 10 juni 2011 is bij goed weer veldonderzoek uitgevoerd door ing. R. Bijlsma, ecooloog en werkzaam bij Grontmij. Tijdens het veldonderzoek is de gehele oever, behoudens het deel achter de hekken (nw-gedeelte met installaties) bezocht. Met lussen is het gebied belopen en daarbij is gelet op verschillen in bodem, hoogteligging en begroeiing. In elk karakteristiek gedeelte (biotoop) is gelet op de aanwezige flora en (sporen van) fauna, in het bijzonder de beschermde en bedreigde soorten. De meest kenmerkende plantensoorten, die een beeld geven van de aanwezige natuurwaarden in het biotoop, zijn opgeschreven.

4 Resultaten

De resultaten worden gepresenteerd voor drie onderscheiden deelgebieden. Dit onderscheid is gemaakt op basis van de locaties waar werkzaamheden zijn voorzien of die juist onaangeroerd zullen blijven.

4.1 Deelgebied Noord

Voornemen: beperkte uitbreiding zandwinning, afronding natuuroevers, inrichten van een deel van de noordwestelijke oeverzone voor recreatief medegebruik.

In noordoostelijke deel schrale hellingen met rietzones die van de plas gescheiden zijn door onafgewerkte zand/grondgedeelten met pioniervegetaties. Deze rietzones zijn de beginfase van de eindafwerking van de plas. Op deze schrale hellingen een goed ontwikkelde reukgrasvegetatie met biggenkruid, witte klaver, zandblauwtje, vogelwikke, duizendblad en hoger op het talud ook veel boerenwormkruid. Pleksgewijs bovenaan het talud ook meerdere exemplaren hemelsleutel (*Sedum telephium*).

Sloot in noordoosthoek (circa 2 m diep, bodembreedte circa 0,5 m) Deze sloot vormt nu min of meer de grens tussen een braakliggende akker (westzijde) en het akkerland (oostzijde). Sloot stond op moment van veldbezoek nagenoeg droog. Taluds met hoog opgaande grassen van voedselrijke omstandigheden, met beperkt aantal exemplaren duizendblad, veldzuring, grote brandnetel, ridderzuring.

Aan noordzijde voormalige tarweakker met akkerkruiden zoals akkerdistel, echte kamille, nachtkoekoeksbloem, speerdistel, canadese fijnstraal, akkerviooltje. Dagvlinder: kleine vos (1 exemplaar). Tussen akker en plas deels zeer steile taluds (bres) met veel oeverwaluwen. Meer westelijk in de overgang van akker naar het talud richting de plas ligt een voormalig pad met veel boerenwormkruid, en op het talud weer schrale mosrijke vegetaties met ook biggenkruid, zandblauwtje en boerenwormkruid, en in het lagere deel moeraswederik en bodembegroeiende mos-

sen. Dan een smalle waterzone met riet en na die waterzone weer hoog gelegen onafgewerkte zandgedeelten met pioniervegetaties die meer of minder abrupt overgaan in de plas.

Noordwesthoek met kleine en grotere ingesloten plasjes met riet en grote lisdodde, en op de zeer arme schrale tussenliggende gedeelten schijnspurrie, lage grassen, boerenwormkruid en lage jonge mosrijke pioniervegetaties. Incidenteel wilde margriet.

Vogels: nabij locatie met installatie: grote bonte specht (gebruikt ook de bomen langs de weg) en zwarte roodstaart. Noordoever van de bres: oeverzwaluwen.

Zoogdieren: veel sporen van ree. Plaatselijk klein holletje van muis (spec.).

Insecten: kleine vos (2 ex). Grote donkerkleurige libel waargenomen (te snel verdwenen, soort?).

Amfibieën: bij kleine waterhoudende poelen geen amfibieën waargenomen (steekproefsgewijs onderzocht).

Flora- en faunawet ten aanzien van noordoost, noord- en noordwestoever: geen beschermde planten, licht beschermde zoogdieren (tabel 1). Broedvogels zwaar beschermd (tabel 3). Er zijn geen jaarrond beschermde broedvogels waargenomen.

4.2 *Deelgebied Zuidoost*

Voornemen: geen verandering van de huidige situatie.

Taluds schraal tot voedselrijk, met langs de zuidoever pleksgewijs akkerhoornbloem, scherpe boterbloem, brede gordels met braam (spec.), heermoes, ridderzuring, kroepaar, boerenwormkruid en begeleidende bomen en struiken.

Talud van oostoever schraal met veel zandblauwtje, duizendblad, biggenkruid, witte klaver, smalle weegbree en pleksgewijs braam met in de eiken-essenbosjes (jonge aanplant) ook onder andere robertskruid en bochtige smele als onderbegroeiing.

In de rietoever (geschat 6-10 m breed) ook pleksgewijs moeraswederik, enkele exemplaren gele lis en opslag van schietwilg en es.

Vogels: 2 actieve exemplaren gele kwikstaart en overvliegende zwaluwen (boeren- en/of huis-).

De gele kwikstaart staat op de Nederlandse Rode lijst van bedreigde vogels.

Zoogdieren: mol (sporen)

Dagvlinders: klein geaderd witje (1 exemplaar).

Flora- en faunawet: geen beschermde planten, licht beschermde dieren (tabel 1). Broedvogels zwaar beschermd (tabel 3). Er zijn geen jaarrond beschermde broedvogels waargenomen.

4.3 *Deelgebied Zuidwest*

Voornemen: inrichten ten behoeve van recreatief gebruik. Oude depots worden opgeruimd en de spontaan gevestigde vegetatie, waaronder ook struiken en (jonge) bomen worden zo nodig verwijderd. Er zijn geen oude bomen aanwezig die mogelijk vestigingsplaats van vleermuizen of holbewonende vogels zouden kunnen zijn.

Actuele natuurwaarden: langs de weg bos- en struikvegetaties. Kenmerkend zijn es, meidoorn, zwarte els, zomereik, hazelaar, vlier, veldesdoorn en onderbegroeiing met onder ander brandnetel en braam. Tussen bossingel en oever is de vegetaties kenmerkend voor zeer schrale omstandigheden (zandbodem) met planten zoals zandblauwtje, smalle weegbree, duizendblad, St. janskruid, biggenkruid, kleine klaver, brem en soorten van verstoring/betreding en matig voedselrijke omstandigheden zoals echte kamille, zilverschoon, rode en witte klaver, boerenwormkruid, vogelwikke, zachte ooievaarsbek en jacobskruid, met op vochtige plekken gewoon haarmos en gewoon puntmos (soort van extensief beheerde graslanden alsmede van gazons, broekbossen en oevers, vooral op plaatsen waar de vochtigheid sterk wisselt gedurende het jaar) en her en der opslag van scherpe berk, geoorde wilg, grauwe wilg en hondsroos. Plaatselijk ook veel teunisbloemen. In het gebied met pleksgewijs gronddepots en soms tussenliggende lage delen, zijn de depots over het algemeen begroeid met vegetaties van de (zeer) voedselrijke omstandigheden zoals braam, pitrus, akkerdistel, dagkoekoeksbloem, riet, haagwinde, wilgenopslag, wilgen-

roosje en de laagte met perzikkruid, moeras-vergeet-mij-nietje, schijnspurrie en tengere rus, riet en op de taluds ook canadese fijnstraal. De min of meer waterhoudende delen (ingesloten laagten) zijn begroeid met onder andere riet en grote lisdodde.

Aan de waterkant met de plas meestal zandige oever met pleksgewijs riet en pitrus. In het meest zuidelijke deel van de zuidwesthoek beginnen bijna vlakdekkend brede rietkragen met opslag van berk, schietwilg (nat) en eik en meidoorn (drogere rand). Deze rietkragen lopen door tot in de gehele zuid- en ook het grootste deel van de oostoever.

In de meest zuidwestelijke hoek: veel bos met oudere exemplaar schietwilg, framboos, scherpe boterbloem, robertskruid en zevenblad.

Vogels: in bossingel op verspreide locaties een roepende koekoek (zelfde ex. die zich steeds verplaatst), verder fitis, tjiftjaf, zwartkop, boompieper, en bij de brede rietkraag meerdere kleine karekieten (circa 5 roepende ex. vanaf zuidwesthoek en hele zuid- en oostoever samen). Nabij de gronddepots en de hoog opgaande schietwilg (meest zuidelijke deel van gebied met depots) ook roepende (broed)vogels.

Zoogdieren: alleen centraal op westelijke oever nabij de waterkant veel spraints. Geen botjes e.d. maar vooral zacht materiaal met blad- en insecten.

Insekten: rupsen van de jacobsvlinder op jacobskruiskruid, verder dagvlinder klein koolwitje (1 ex). Langs de weg in de bermen langs de sloot ook gezien: bruin zandogje (1 ex), koevinkje (1 ex) en klein koolwitje (2 ex). Deze kunnen ook binnen de plangrens verwacht worden.

Amfibieën: 1 exemplaar juveniele bruine kikker (bij smalle natte paadjes met 2-zijdig greppels vanaf zw-hoek naar oostoever).

Flora- en faunawet: geen beschermde planten, licht beschermde zoogdieren en amfibieënsoort (tabel 1). Broedvogels zwaar beschermd (tabel 3). Er zijn geen jaarrond beschermde broedvogels waargenomen.

5 Conclusies en aanbevelingen

5.1 Conclusies

Het plangebied Botjeszandgat is begin juni 2011 eenmalig in een gunstige periode voor planten en dieren onder goede weersomstandigheden bezocht. Op basis van in het verleden uitgevoerd onderzoek en dit veldbezoek in 2011 wordt geconcludeerd dat er in het kader van de Flora- en faunawet geen belemmeringen zijn voor de uitvoering van werkzaamheden.

Realisatiefase

Wel is het noodzakelijk om buiten het broedseizoen van de vogels de werkzaamheden uit te voeren. In het zuidwesten worden de bosjes en rietkragen gebruikt als broedbiotoop door respectievelijk bosrand- en rietvogels, en in het noorden worden de steile oevers (vroegere breszone) gebruikt door oeverzwaluwen.

De broedperiode van vogels is niet exact begrensd en hangt af van het seizoen en de broedvogelsoort. Gemiddeld kan de periode maart t/m juli aangehouden worden, met een uitloop richting half augustus. Voor de oeverzwaluwen is de broedperiode april tot half augustus. Het is echter niet uitgesloten dat er in nieuwe steilwanden tot in juli vestiging kan plaats vinden. In dat geval vliegen de jonge oeverzwaluwen pas in september uit (Hustings et al 1989).

Vanuit de zorgplicht is het ook van belang de werkzaamheden uit te voeren in de actieve periode van zoogdieren en amfibieën, maar buiten de voortplantingsperiode. De geschikte periode voor werkzaamheden met het oog op deze diergroepen is globaal vanaf juli t/m oktober.

Werkzaamheden kunnen in de gevoelige periode uitgevoerd worden indien met zekerheid is vastgesteld dat er geen broedende vogels aanwezig zijn en/of verstoord kunnen worden en/of voorkomen wordt dat andere (beschermde) dieren worden geschaad.

Gebruiksfase

De westelijke rand van het gebied grenst aan een doorgaande weg. Deze westrand, en ook het westelijke deel van de zuidrand van de plas kennen in de huidige situatie een beperkt extensief recreatief gebruik.

In de nieuwe situatie zal het recreatieve gebruik aan de zuidwestzijde, bij de stranden, lokaal toenemen, zowel op het land als in het water. Dit gebruik zal zich concentreren in de zomermaanden, in het bijzonder de maanden juli en augustus (vakantieperiode) en op warme weekenden of avonden in voor en naseizoen.

Recreatief gebruik heeft op kleine zangvogels een verstrendend effect van globaal enkele 10-tallen meters tot circa 70 meter, afhankelijk van de gevoeligheid van de soort.

Omdat het intensievere gebruik geconcentreerd wordt in de zone die beïnvloed wordt door verkeersgeluid afkomstig van de doorgaande weg, en vanwege de gebruikspiek buiten het broedseizoen van vogels en vanwege de beperkte effectafstand, wordt het negatieve effect van het recreatieve gebruik als zeer beperkt ingeschat. De gunstige staat van instandhouding van broedvogels wordt niet aangetast.

5.2 Aanbevelingen

De werkzaamheden uitvoeren buiten de broedperiode van vogels maar wel in de actieve periode van dieren. In de hele oeverzone kunnen kleine en middelgrote zoogdieren aanwezig zijn die licht beschermd zijn. Het is vanwege deze soorten nodig om zorgvuldig te werken, bij voorkeur in hun actieve periode maar buiten hun voortplantingsperiode zodat ze bij werkzaamheden kunnen vluchten.

Ten aanzien van de oeverwaluwen er naar streven dat er in de nieuwe situatie gelegenheid blijft voor de vestiging van deze broedvogelsoort. Op deze nieuwe vestigingslocatie voorkomen dat er opgaande beplanting tot dicht op de steilrand wordt aangebracht of zich gaat ontwikkelen.

6 Bronnen

Bureau Elodea, 1995. Vegetatieonderzoek aan vier Groninger zandwinplassen. Groningen.

Bureau Elodea, 2003. Flora- en faunaonderzoek oostoever Botjeszandgat. Groningen.

Grontmij, 1995 (K. Cruijs, eindredactie). Diepe plassen Groningen (2^e serie). Hydrobiologisch onderzoek ten behoeve van functietoekenning. Grontmij Noord, Drachten.

Hustings, M.F.H., R.G.M. Kwak, P.F.M. Opdam & M.J.S.M. Reijnen (red.), 1989. Vogelinventarisatie. Natuurbeheer in Nederland deel 3. Pudoc Wageningen & Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Vogels Zeist.